

Appointing Moshe's Assistants in Shemot 18, Bemidbar 11, and Devarim 1

QUESTIONS

Three different chapters in the Torah (Shemot 18, Bemidbar 11, and Devarim 1) tell us how Moshe was overwhelmed by the needs of the Children of Israel, and needed to appoint assistants to share in the burden. The [accompanying table](#) shows that the stories of Shemot 18 and Bemidbar 11 differ significantly from each other,^[1] while Moshe's retelling in his farewell address in Devarim 1 appears to fuse elements from both of the earlier accounts.^[2] What is the relationship between these three stories?

Perhaps the simplest option is to assume that Shemot 18 and Bemidbar 11 recount two different events; otherwise, why would the Torah confuse the reader by telling the same story twice. However, this approach must grapple with why Moshe is overwhelmed by the burden of the nation again in Bemidbar 11, if a solution had already been proposed and implemented in Shemot 18. Additionally, Devarim 1's combination of the two earlier stories may indicate that they are connected to each other. This leads some exegetes to explore the possibility that all three accounts overlap and provide different perspectives on the same or simultaneous events.

[1] They differ about whether the initiative came from Moshe or not and regarding the responsibilities of the appointees.

[2] In Devarim 1, the initiative is Moshe's like in Bemidbar, but the appointments are judicial like in Shemot. All three accounts share different forms of the root אשׁנ and discuss Moshe's inability to carry the burden of the nation.

Appointing Moshe's Assistants in Shemot 18, Bemidbar 11, and Devarim 1 Exegetical Approaches

In analyzing the relationship between the three accounts, the primary question is whether Shemot 18 and Bemidbar 11 speak of events which occurred at totally different times, or of simultaneous and perhaps even the same events. The secondary question is which of the two stories (or both) is retold in Devarim 1.

Two Unrelated Events

Shemot 18 and Bemidbar 11 tell of different events, and Devarim 1 recaps only one of them. Shemot 18 describes the creation of a judicial system to assist Moshe with his case load in the first year in the desert, while Bemidbar 11 speaks of the subsequent appointment of seventy elders in the second year to share and ease Moshe's administrative burden. This approach subdivides regarding which of these two distinct stories is being retold by Moshe in Devarim 1.

Devarim 1 = Shemot 18 (and not Bemidbar 11)

Both Shemot 18 and Devarim 1 recount events of the first year, while Bemidbar 11 speaks of the events of the second year.

SOURCES: [R. Yochanan in Devarim Rabbah](#),^[1] [Ramban](#), [Ibn Kaspi](#), and [Ma'asei HaShem](#). This may also be the position of [Sifre Devarim](#) and [Rashi](#),^[2] and is probably the opinion of [R. Yosef Bekhor Shor](#).^[3]

Parallels between Shemot 18 and Devarim 1 – This approach accounts for their verbatim parallels (see [Table](#)) regarding the selection of the rulers of thousands, hundreds, fifties, and tens, and their judicial function, as well as their omission in Bemidbar 11.^[4]

Differences between Shemot 18 and Devarim 1 – This position has difficulty explaining why in Shemot 18 the initiative is Yitro's and there is no hint of Moshe complaining,^[5] while in Devarim 1 the initiative comes from Moshe and Yitro is not even mentioned.^[6]

Chronological setting of Shemot 18 – According to most of those who adopt this position, all of the events of Shemot 18 transpired in the first year of the desert before the Decalogue and are told in their chronological place.

Context of Devarim 1 – as Devarim 1 speaks of the events of the second year, it is unclear why in the middle it would digress to discuss an appointment of judges which took place in the first year.^[7]

Devarim 1 = Bemidbar 11 (and not Shemot 18)

Both Bemidbar 11 and Devarim 1 recount events of the second year, while only Shemot 18 speaks of the

events of the first year.

SOURCES: [R. Chiyya](#),^[8] [Sifre Zuta](#), second option in [Ibn Kaspi](#).

Parallels between Bemidbar 11 and Devarim 1 – This approach accounts for the similarity between Moshe's complaints in these chapters,^[9] and the mention of "officers" (שוטרים) in both (Bemidbar 11:16 and Devarim 1:15),^[10] elements not found in Shemot 18.^[11] See [Table](#).

Differences between Bemidbar 11 and Devarim 1 – The major difficulty with this position is that Bemidbar 11 describes the appointment of seventy elders to share in the administrative burden, while Devarim 1 (and Shemot 18) speaks of the selection of rulers of thousands, hundreds, fifties, and tens to serve as judges. Additionally, in Bemidbar 11, Hashem commands Moshe to make the selections, while in Devarim 1 Moshe instructs the people to choose, and Hashem does not play a role.^[12]

[Chronological setting of Shemot 18](#) – According to this position also, all of the events of Shemot 18 transpired in the first year of the desert and are told in their chronological place.

Context of Devarim 1 – Devarim 1 retells the events of the second year, which is when the episode of Bemidbar 11 occurred.

Same or Simultaneous Events

Shemot 18 + Bemidbar 11 = Devarim 1. All or part of Shemot 18 occurred in the second year at the same time as Bemidbar 11, and Devarim 1 combines the accounts of these two chapters into one story. For each variation of this approach, one must examine whether the events described in Shemot and Bemidbar are identical or merely simultaneous.

All in 2nd Year

Both Yitro's advice and its implementation (all of Shemot 18) occurred in the second year, and Devarim 1 merges the entire Yitro story with the story of Moshe's own complaints (Bemidbar 11).

SOURCES: [Ibn Ezra](#).^[13]

Shemot 18 and Bemidbar 11 – Same or Simultaneous – Ibn Ezra's approach needs to reconcile the selection of rulers of thousands, hundreds, fifties, and tens to serve as judges in Shemot 18 (and Devarim 1) with the appointment of seventy elders to share in the administrative burden in Bemidbar 11. Ibn Ezra could claim that the two stories describe the exact same event (albeit from different perspectives), and that a single set of appointees was given both judicial and administrative responsibilities.^[14] Alternatively, he might contend that Shemot 18 and Bemidbar 11 were two analogous but separate incidents which occurred within the span of a few days, and that Devarim 1 merges them into one story because of their proximity and similarity.^[15]

Parallels between Shemot 18, Bemidbar 11, and Devarim 1 – The major advantage of this position is its

ability to explain how Devarim 1 contains parallels to each of Shemot 18 and Bemidbar 11, and why some elements are found in all three stories. See [Table](#).

Differences between Devarim 1 and the two earlier accounts – Ibn Ezra needs to explain why Devarim 1 mentions neither Yitro's initiative (Shemot 18) nor Hashem's role (Bemidbar 11).^[16]

Chronology – Ibn Ezra claims that Shemot 18 is not in its chronological place and that the Torah presents this part of the story of the appointments already in Shemot in order to juxtapose Yitro with Amalek – see [Chronology of Shemot 18](#) for elaboration.^[17]

Context of Devarim 1 – Devarim 1 retells the events of the second year, which matches the time frame of the Shemot 18/Bemidbar 11 episode according to Ibn Ezra.

Part in 1st Year

Only the implementation of Yitro's advice (Shemot 18:24-26) took place in the second year, and Devarim 1 synthesizes the story of Moshe being unable to deal with the burden of the nation found only in Bemidbar 11 with the accounts of the appointments of assistants recorded in both Shemot and Bemidbar.

SOURCES: [Akeidat Yitzchak](#), [Abarbanel](#), [Malbim](#), [opinion cited in Hoil Moshe](#), [R. Yaakov Meidan in Megadim 17](#).^[18]

Delay in Implementation – According to this position, Yitro offered his advice already in the first year, but Moshe waited a year before acting on Yitro's advice, and did so only when he was overwhelmed by the burden of the nation at the beginning of the second year. The exegetes offer different possible explanations for this delay:

- Judges could be appointed only after the laws were received – [Akeidat Yitzchak](#), [Abarbanel Shemot 18](#), [Malbim](#).^[19] [Abarbanel](#) posits that Yitro had assumed incorrectly that the judges could issue verdicts based on their intuition alone, even without a law code.^[20] According to him, Moshe's implementation differed significantly from Yitro's proposal – see [Implementation](#), and this is why Yitro's name is not even mentioned in Devarim 1.^[21]
- Leaders were necessary only in preparation for entrance to the land of Israel when an organized army would be required and the nation would settle throughout the country – [Abarbanel Devarim 1](#).
- Assistants were necessary only when the nation resumed their travels because that is when complaints spiked – [Hoil Moshe](#),^[22] [R. Meidan](#).

Shemot 18 and Bemidbar 11 – Same or Simultaneous – [Malbim](#) and [R. Meidan](#) state explicitly that Shemot 18 and Bemidbar 11 describe two separate sets of appointments. These are merged in the account of Devarim 1 because of their similarities and near simultaneity. This would seem to also be [Abarbanel's](#) position.^[23] Alternatively, this approach could maintain that the two stories describe the identical appointments from different perspectives, and that the appointees were given both judicial and administrative responsibilities.^[24]

Parallels between Shemot 18, Bemidbar 11, and Devarim 1 – According to this approach, the account in Devarim 1 combines the background of Moshe feeling burdened from Bemidbar 11 with the implementation described already in Shemot 18. One can thus readily understand why the first part of Devarim 1 more closely parallels Bemidbar 11 (and not Shemot 18:13-23 which took place a year prior) and does not mention Yitro, while the implementation section of Devarim 1 parallels Shemot 18. See [Table](#).

Differences between Devarim 1 and the two earlier accounts – This position needs to explain why Devarim 1 mentions neither Yitro's initiative (Shemot 18) nor Hashem's role (Bemidbar 11).^[25]

Chronology of Shemot 18 – Most of Shemot 18 happened in the first year and is recorded in its chronological place. The last four verses of the Chapter 18, despite occurring in the second year, are combined with the earlier part of the chapter in order to provide closure for the Yitro pericope.

Context of Devarim 1 – Devarim 1 retells the events of the second year, which is when Shemot 18:24-26 and Bemidbar 11 occurred.

^[1] This explanation of R. Yochanan's position would appear to be the simple understanding of his dispute with R. Chiyya (who maintains that Devarim 1 = Bemidbar 11 – see below). However, R. Z"V Einhorn in his [commentary on Devarim Rabbah](#) suggests that R. Yochanan maintains that all three accounts speak of the same event which occurred in the second year.

^[2] The Sifre says that Devarim 1 is the implementation of Yitro's advice, but does not comment regarding when this took place or the relationship to Bemidbar 11. See below that the [Sifre Bemidbar 93](#) equates Devarim 1 with Bemidbar 11. Rashi cites the position of Sifre Devarim, but he too is not explicit regarding when the appointments occurred or the relationship to Bemidbar 11.

^[3] In Devarim 1:9, R. Yosef Bekhor Shor says that Devarim 1 is recounting the events of Shemot 18, however he doesn't address whether Bemidbar 11 may also be speaking of the same incident. See [R. Yosef Bekhor Shor](#) for examples of where he claims that the stories in Shemot and Bemidbar are describing the same event. In addition, R. Yosef Bekhor Shor Shemot 16:34 says that Yitro came before the Tabernacle was built, but he never explicitly states when Yitro's advice was given or implemented.

^[4] Additionally, [Ramban Devarim 1:12](#) suggests that the three terms "your encumbrance, and your burden, and your strife" in Devarim 1:12 parallel the three roles of Moshe described in Shemot 18:15-16 – see [Moshe's Duties and Yitro's Advice](#).

^[5] 4Q22PalaeoExodus^m and the Samaritan Pentateuch "solve" part of this problem by harmonizing the texts of Shemot 18 and Devarim 1, and inserting the verses from Devarim 1 into Shemot 18. See [Textual Variants](#) for a [comparison table](#) and analysis. The Samaritan Pentateuch did not harmonize these two chapters with Bemidbar 11, presumably because it thought that Bemidbar 11 was a separate event.

^[6] Ramban Devarim 1:18 struggles to suggest that Moshe may have omitted Yitro's name because of Yitro's modesty, or to avoid reminding his audience that he (Moshe) had married a Midianite woman (presumably a

sensitive topic in the aftermath of the worship of Baal Peor). Alternatively, see R. Eliezer Ashkenazi in Ma'asei HaShem, Ma'aseh Torah 5, who argues that in Devarim 1 Moshe is concerned only with the implementation, and not the genesis of the idea, and therefore doesn't mention Yitro. He points out that in similar fashion, Moshe doesn't always mention that an instruction came from Hashem. Regarding the omission of "officers" in Shemot 18, see Ramban Shemot 18:20.

[7] Ramban Devarim 1:9 explains that the phrase "at that time" ("בעת ההיא") in Devarim 1:9 does not imply that the judicial appointments occurred at the same time as the rest of the events of that chapter, but rather indicates a flashback to the previous year (see also Ibn Kaspi Shemot 18:1, and see ["at that time"](#) for an analysis of the phrase in Tanakh). He adds that Moshe mentions this story here to demonstrate that if not for the sin of the spies the nation was all prepared to enter the land of Israel and that they even had a judicial system in place. See [Ma'asei HaShem 5](#), for an alternative explanation.

[8] See note 1 above that the simplest explanation of R. Chiyya's dispute with R. Yochanan is that they disagree over whether in Devarim 1 Moshe is retelling the story from the first year of Shemot 18 or the story from the second year of Bemidbar 11. However, if one assumes that this is the same R. Chiyya as R. Chiyya Rabbah in Bereshit Rabbah 22:5 who asserts that Yitro came after the Decalogue, it is possible that he maintains that Shemot 18 and Bemidbar 11 are two accounts of the same event, and that Devarim 1 is combining them. A third understanding is suggested by [R. Z"V Einhorn](#), who contends that this is a different R. Chiyya who thinks that Yitro came before the Decalogue and that Shemot 18 and Bemidbar 11 are discrete events, but nevertheless says that Devarim 1 is an amalgam of both earlier events. The version found in [Yalkut Shimoni Devarim 802](#) reads Resh Lakish in place of R. Chiyya.

[9] In both chapters, Moshe also refers to the large size of the population.

[10] However, the word וּשְׂרָיִם in Bemidbar 11:16 seems to refer to previously chosen officers, not ones selected in Bemidbar 11 itself. Thus one could argue that the selection of officers in Devarim 1:15 must refer to the earlier story of Shemot 18. A parallel issue exists regarding the "elders" mentioned in Bemidbar 11:16, who are possibly identical with the "heads of your tribes," (see Devarim 29:9 and 31:28).

[11] Similarly, the omission of Yitro in Devarim 1 is readily understood, as this is a different event.

[12] Compare though to similar cases – see [Ma'asei HaShem](#), [Ma'aseh Torah 5](#) and see [Literary](#).

[13] In his commentaries on Shemot, Ibn Ezra claims that Shemot 18 and Devarim 1 recount the same story which took place in the second year when Chovav=Yitro (according to Ibn Ezra) visited, but he does not discuss Bemidbar 11. However, in his commentary to Devarim 1:9,12 he maintains that the story of Devarim 1 synthesizes elements from both Shemot 18 and Bemidbar 11, making this a likely reconstruction of his position.

[14] See [Moshe's Duties and Yitro's Advice](#) for the position of the Vilna Gaon that the rulers of thousands were administrative and military leaders, the rulers of hundreds judged and were also military leaders, the rulers of fifties educated, and the rulers of tens were enforcement officers (שְׂרָיִם).

[15] Cf. the analyses below of the positions of Abarbanel and Malbim.

[16] See footnotes 6 and 12 for various possible approaches.

[17] If Ibn Ezra says that Shemot 18 and Bemidbar 11 speak of the same appointments, he would also need to maintain that the internal order of events is reversed in one account or the other, as in the former Moshe implements the advice before Yitro leaves, and in the latter Chovav=Yitro departs (Bemidbar 10:29-32) prior to the appointments.

[18] All of these exegetes split Shemot 18 and link the implementation of Yitro's advice to the account in Devarim 1. While Abarbanel and Malbim in their commentaries on Devarim indicate that Devarim 1 alludes also to the events of Bemidbar 11, this position is advocated most explicitly by R. Meidan.

[19] It is not clear why according to them Moshe needed to wait until the second year – see [Chronology of Shemot 18](#) for the possibility that he waited until the completion of the giving of all of the laws at Sinai. What is clear is that their variation enables them to link all of Shemot 18, Bemidbar 11, and Devarim 1.

[20] See [Did Moshe Need Yitro's advice](#) for the very different perspective of the Akeidat Yitzchak regarding Yitro and the value of his advice.

[21] See [Ma'asei HaShem, Ma'aseh Torah 5](#) who critiques Abarbanel's theory and notes that the Torah states that Moshe followed Yitro's advice to the letter.

[22] The Hoil Moshe also notes that Moshe wanted to first hear all of the laws to be sure that they did not contradict Yitro's advice.

[23] See Question 8 in his commentary on Devarim 1. See also [Moshe's Duties and Yitro's Advice](#) for a discussion of Abarbanel's position that the appointees in Yitro's advice filled not only judicial, but also military and administrative roles.

[24] Cf. the analysis of Ibn Ezra above and the position of the Vilna Gaon cited in the note there.

[25] See footnotes 6 and 12 for various possible approaches.

Appointing Moshe's Assistants in Shemot 18, Bemidbar 11, and Devarim 1 Points of Dispute

Below are some of the central points of dispute (נקודות המחלוקת) between the various exegetes:

Chronology of Shemot 18

- All of Chapter 18 (with the possible exception of Yitro's departure) occurred during the second month of the first year – [Ramban](#), [Ibn Kaspi](#).
- Yitro arrived and also gave his advice (18:1-23) during the second month of the first year, but Moshe appointed the judges (18:24-27) only in the second year – [Akeidat Yitzchak 43](#), [Abarbanel](#), [Malbim](#).
- All of Chapter 18 took place only in the second year after the Tabernacle was already built – [Ibn Ezra](#).

To what does "בעת ההיא" (Devarim 1:9) refer?

- A time period prior to the previous story – R. Yochanan in Devarim Rabbah 1:10, [Ramban](#), [Ibn Kaspi](#).
- The same time as the previous story – R. Chiyya in Devarim Rabbah 1:10, [Sifre Zuta](#), [Ibn Ezra](#), [Abarbanel](#), [Malbim](#), [Hoil Moshe](#).

Did Moshe Need Yitro's advice?

- Yes – [Ibn Kaspi](#), [Akeidat Yitzchak](#).
- No – [Abarbanel](#).

Did Moshe implement Yitro's advice as given?

- He implemented to the letter – [Ma'asei HaShem](#).
- He made significant changes – [Abarbanel](#).

Why doesn't Moshe give credit to Yitro in Devarim 1?

- Devarim 1 recaps Bemidbar 11 and not Shemot 18 – R. Chiyya, [Sifre Zuta](#)
- Moshe's implementation differed significantly from Yitro's advice – [Abarbanel](#)
- In Devarim 1 Moshe is concerned only with the implementation, and not the genesis of the idea – [Ma'asei HaShem](#), [Ma'aseh Torah 5](#)
- Yitro's modesty or Moshe's embarrassment over Zipporah – [Ramban](#)

The function of the "rulers" of thousands, hundreds, fifties, and tens:

- Purely judicial –
- Judicial and administrative – [Abarbanel](#), [Malbim](#).

Was there always a need for assistants or only at certain points?

- Always –
- Only on that day – R. [Meidan](#).

Appointing Moshe's Assistants in Shemot 18, Bemidbar 11, and Devarim 1 – Comparison Table

שמות = דברים | במדבר = דברים | שמות = במדבר = דברים

	במדבר י"א	דברים א'	שמות י"ח
Initiator	תלונת משה ויוזמת ה'	תלונת משה ויוזמתו	עצת יתרו
Why?	(יא-יד) לשום את מִשָּׂא כָּל העם הזה עלי... לא אוכל אנכי לְבַדִּי לְשִׂאת את כל העם הזה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי .	(ט-יב) לא אוכל לְבַדִּי שְׂאת אתכם... איכה אֲשָׂא לְבַדִּי טַרְחַתְכֶם וּמִשָּׂאֲכֶם וְרִיבְכֶם.	(יח) נָבַל תִּבְלֶנּוּ גַם אֶתְּהָ גַם העם הזה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ .
Who?	(טו) אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעֶתְךָ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵי	(יג) הָבוּ לָכֶם אַנְשִׁים חֲכָמִים וְנִבְנִים וַיִּדְעוּם לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרִאשֵׁיכֶם.	(כא) וְאַתָּה תִּחְזֶה מִכָּל הָעָם אִישׁ חָיִל וְיָרְאִי אֱלֹהִים אִישׁוֹ אֶמֶת שֵׁנְאִי בְּצַע
	(כד) וַיִּאָּסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם	(טו) וְאָקַח אֶת רֵאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אַנְשִׁים חֲכָמִים וַיִּדְעוּם	(כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אִישׁוֹ חָיִל מִכָּל יִשְׂרָאֵל
What?		(טו) וְאַתָּן אֹתָם רֵאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשִׁטְרֵים לְשִׁבְטֵיכֶם.	(כה) וַיִּתֵּן אֹתָם רֵאשִׁים עַל הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת.
	(יז) וְנִשְׂאוּ אֶתְּךָ בְּמִשָּׂא הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אֶתְּךָ לְבַדְּךָ.	(טז) שָׁמַע בֵּין אַחֲיֶיךָ וְשִׁפְטָתָם צָדֵק	(כב) וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ הֵם וְהַקָּל מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׂאוּ אֶתְּךָ.
	(כה) וְהָיָה כְּנֹחַם עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְּנָבְאוּ וְלֹא יִסְפוּ.	(יז) וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשִׁמְעֵתִיו.	(כו) אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּ אֶל מֹשֶׁה
When?	שנה שנייה	שנה ראשונה או שנייה	שנה ראשונה או שנייה

Sources Biblical Texts

שמות י"ח:י"ז-כ"ז

(יז) ויאמר חתן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה. (יח) נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמדו כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך. (יט) עתה שמע בקלי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את הדברים אל האלהים. (כ) והזהרת אתה את החקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ולכו בה ואת המעשה אשר יעשו. (כא) ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וראי אלהים אנשי אמת שגאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות. (כב) ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל מעליך ונשאו אתך. (כג) אם את הדבר הזה תעשה וצוה אלהים ונקלת עמד וגם כל העם הזה על מקמו יבא בשלום. (כד) וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר. (כה) ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם ראשים על העם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות. (כו) ושפטו את העם בכל עת את הדבר הקשה יביאון אל משה וכל הדבר הקטן ישפטו הם. (כז) וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו.

במדבר י"א:י"ז-כ"ד-כ"ה

(י) וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע. (יא) ויאמר משה אל ה' למה הרעת לעבדך ולמה לא מציתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי. (יב) האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ולדתיהו כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את הינק על האדמה אשר נשבעת לאבתיו. (יג) מאין לי בשר לתת לכל העם הזה כי יבכו עלי לאמר תנה לנו בשר ונאכלה. (יד) לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני. (טו) ואם ככה את עשה לי הרגני נא הרג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי. (טז) ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך. (יז) וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמת עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך. (כד) ויצא משה וידבר אל העם את דברי ה' ויאסף שבעים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל. (כה) וירד ה' בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו.

דברים א':ט'-י"ז

(ט) ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם. (י) ה' אלהיכם הרבה אתכם והינכם היום ככוכבי השמים לרב. (יא) ה' אלהי אבותכם יסוף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם. (יב) איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם. (יג) הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם. (יד) ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות. (טו) ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אתם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרות ושטרם לשבטיכם. (טז) ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו. (יז) לא תכירו פנים במשפט

כְּקִטּוֹן כְּגֹדֶל תִּשְׁמְעוּן לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמְשַׁפֵּט לְאֱלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשִׁמְעֵתִיו.

Classical Texts

מכילתא דרשב"י שמ' י"ח:כ"ה

ויבחר משה אנשי חיל מכל יש' מינה עליהן דיינין וצוה את הדיינין שיהיו סובלין טורח הצבור כענין שני ואצוה את שפטיכם (דב' א טז). וצוה את העם שיהיו נוהגין כבוד בדיינין כענין שני ואצו אתכם בעת ההיא את כל הדברים אשר תעשו (שם יח).

ספרי במדבר צ"ג

וירדתי, זו אחת מעשר ירידות שכתובות בתורה: ודברתי עמך ולא עמהם: ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח על גבי מנורה ודלקו ממנו נרות הרבה ולא חסר אורו כלום כך לא היתה חכמתו של משה חסרה כלום: ונשאו אתך במשא העם למה נאמר לפי שהוא אומר איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם ורובכם (דברים א יב) לכך נאמר ונשאו אתך במשא העם.

ספרי זוטא במדבר י"א:י"ז

ונשאו אתך במשא העם, (לפה) [לפי] שאמר משה איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם (דברים א יב) אמר לו ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך.

ספרי דברים ט"ו

אנשים חכמים וידועים - זו אחת משבע מדות שאמר לו יתרו למשה. הלך ולא מצא אלא שלשה - אנשים חכמים וידועים.

דברים רבה א':י'

ואומר אליכם בעת ההיא וגו' - באיזו עת? ר' יוחנן אמר בעת יתרו. מניין? שכך כתיב (שמות יח) כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשוהו לבדך. ר' חייא אמר בעת מתאוננים, שנאמר (במדבר יא) לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה וגו'.

פירוש מהרז"ו לדברים רבה א':י'

בעת מתאוננים - גם שם בסדר בהעלתך כתוב שאמר משה להש"י לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני, וכאן פירש שגם לישראל אמר כן. וצ"ע שהרי מפורש בפרשה שמדבר במינוי שופטים לדון ולשפוט שעל כן מינה עליהם שרי אלפים וכו' עד שרי עשרות, ובענין מתאוננים לא מינה רק שבעים זקנים לענין נתינת השלו. והאמת שר' חייא לא בא לחלוק על ר"י שהוא באמת כפשט הפרשה, אלא שבא לדרוש שמרומז כאן גם ענין מתאוננים, על שכתוב כאן ב' פעמים אי' לא אוכל לבדי לשאת אתכם והב' איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם

ורביכם, ודורש ע"פ מדה י' שאחד על מינוי דיינים שביתרו וא' על מינוי שבעים זקנים שבמתאוננים. ומרומז במ"ש טרחכם ומשאכם על ענין מתאוננים, ומ"ש וריבכם על ענין יתרו. וגם ר' יוחנן לא יחלוק בזה, רק חולקים במ"ש בעת ההיא שאין פירושו רק על עת אחת.

וטעם פלוגתתם נ"ל דפליגא בפלוגתא דר' ינאי ור' חייא רבה בב"ר פ' כ"ב סי' ה' וש"נ. ומקומות הרבה דר' ינאי סובר קודם מתן תורה בא יתרו ור"ח רבה סובר לאחר מתן תורה בא וכאן כתוב בפסוק ו' ה' אלהינו דיבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה שזה היה בשנה שני' בעשרים בחודש כמ"ש במדבר י' פסוק י"א וא"כ מ"ש כאן בפסוק ט' ואומר אליכם בעת ההיא היינו ג"כ בזמן הנ"ל וזה הי' כבר אחר מ"ת וסובר ר"י כר"ח רבה שענין יתרו לאחר מ"ת ויתכן שזהו מ"ש בעת ההיא. ור"ח כאן שחושבו אחר ר' יוחנן בהכרח שהוא ר"ח בר אבא תלמיד לר"י וסובר כר' ינאי שקודם מתן תורה בא יתרו, ומ"ש כאן בעת ההיא הי' בוודאי אחר מתן תורה אינו עת יתרו אלא עת מתאוננים. ומ"ש כאן שבענין מתאוננים אמר לא אוכל אנכי לבדי ושם מפורש שהי' בענין האספסוף כתבתי בישוב זה במ"ר פ' ז' ריש סי' ד'.

ילקוט שמעוני דברים תת"ב

ואומר אליכם בעת ההיא באיזה עת, רבי יוחנן אמר בעת יתרו שנאמר כי כבוד ממך הדבר וגו', ריש לקיש אומר בשעת מתאוננים שנאמר לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה וגו'.

Medieval Texts

רש"י דברים א': ט"ו

אנשים חכמים וידועים - אבל נבונים לא מצאתי, זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא שלש - אנשים צדיקים, חכמים, וידועים.

אבן עזרא הפירוש הארוך שמות י"ח: א'

ולפי דעתי, שלא בא רק בשנה השנית אחר שהוקם המשכן... והנה דברי משה יוכיחו, שאמר בפרשת אלה הדברים: ה' אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר, רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם (דב' א': ו-ז'), והנה זה הזמן היה קרוב למסעם, והוא אמר, ואמר אליכם בעת ההיא לאמר, לא אוכל לבדי שאת אתכם (דב' א': ט'). זאת היתה עצת יתרו שנתן לו ממחרת בואו למדבר סיני...

אבן עזרא הפירוש הארוך שמות י"ח: כ"א

ואתה תחזה כבר הודעתך, כי אנשי לשון הקדש אינם שומרים המלות רק הטעמים, על כן לא נחפש על חסר ומלא כאשר אפרש עוד. והנה הזכיר יתרו אנשי חיל שיש להם כח לסבול טורח, ולא יפחדו מהם. והנה כנגד אנשי חיל אמר משה, כשהוא מספר הדבר, הבו לכם אנשים (דבר' א', יג), כמו בחר לנו אנשים (שמות יז, ט), כלם אנשים (במדבר יג ג). ואמר יראי אלהים, שאין להם יראה מאדם רק מהשם לבדו. וכנגדם אמר משה, חכמים ונבונים (דבר' א', יג), כי לא יתכן להיות ירא שמים כראוי רק מי שהוא חכם. ואמר יתרו אנשי אמת, שאינם כזבנים. שונאי בצע ממון, והם נודעים ככה למראה עיני אדם. וכנגדם אמר משה, וידועים (דבר' א', יג).

אבן עזרא הפירוש הארוך שמות י"ח:כ"ד

וטעם וישמע הזכיר עצת יתרו ולא הזכיר עצתו, שהוא הוסיף על עצת יתרו, והוא ששם שוטרים על השבטים לעשות מה שיצוו השופטים. וכן כתוב ושוטרים לשבטיכם (דברי א, טו), וכתוב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך (שם טז, יח).

אבן עזרא הפירוש הקצר שמות י"ח:א'

(א) וישמע יתרו - לפי דעתי שיתרו בא אל משה אחר שבנה המשכן, כי יש דמות ראיות שאמר הכתוב: לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים (יב). ואמר משה בספר אלה הדברים (דברים א, ו - טו), שאמר השם למשה, רב לכם שבת בהר הזה ואומר אליכם בעת ההיא ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים (שם ו). ולא נוכל לומר כי התעכב יתרו עם ישראל חדשים רבים ואחר כך נתן להם העצה, כי הכתוב אומר ויהי ממחרת. גם יורה על יוסר זה הפירוש, שאמר משה לחובב שהוא לפי דעתי יתרו, כאשר אפרש במקומו נוסעים אנחנו (במדבר י, כט). ועוד: והודעתי את חקי האלהים (טז) לא יתכן קודם מתן תורה, כי בראש חודש סיון באו אל הר סיני, כי כן כתוב בחדש השלישי (שמות יט, א). ולעולם יהיה ראש חדש כאשר יהיה כתוב חדש בלא מספר. ובפסוק ובראשי חדשיכם (במדבר כח, יא) אפרש זה. והנה יום שני ומשה עלה אל האלהים, ואחר כך היו נכונים לשלשת ימים. וזאת הפרשה דבקה עם פרשת ויבא עמלק להפריש בין מעשה זה וזה.

אבן עזרא דברים א':ט'

לא אוכל לבדי - כטעם לא תוכל עשוהו לבדך (שמות יח, יח).

אבן עזרא דברים א':י"ב

ומשאכם - שבקשו לחם ומים ובשר, כמו לשום את משא כל העם הזה (במד' יא, יא).

ר' יוסף בכור שור דברים א':ט'

בעת ההיא - כשבא יתרו וראה שלא יכולתי לעמוד ונתן לי עצה.

רמב"ן שמות י"ח:א'

ושם (בפסוק ט) נאמר ואומר אליכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם, ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וגוי' (שם טו), וזו עצת יתרו.

רמב"ן דברים א':ט'

ואמר אלכם בעת ההיא לאמר - קודם שאמר לנו ה' בחורב רב לכם שבת בהר הזה, על דעת האומרים קודם מתן תורה בא יתרו. וטעם "בעת ההיא", בשבתנו בחורב, אבל הזכיר זה בכאן לומר, הנה קבלנו את התורה והיו עליכם שופטים ושוטרים לשפוט ולהנהיג אתכם, והנה היינו מוכנים ומזומנים לבא בארץ, ונסע מחורב לדגלינו עם

שופטינו וזקנינו, ותקרבונו אלי כלכם עם חכמיכם וראשיכם ובקשתם מרגלים, ונתקלקל הענין.

רמב"ן דברים א': י"ב

וטעם טרחכם ומשאכם וריבכם - על דרך הפשט רמוז משה רבינו להם שלשת הדברים שאמר ליתרו שהיה הוא עושה לעם כמו שפירשתי שם (שמות יח טו). והזכירן לישראל ברמז, אמר "טרחכם" כנגד והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו (שם שם טז), כי טורח גדול היה ללמד ליוצאי מצרים החוקים והתורות ופירושם וביאורם וסודם. והזכיר "משאכם" כנגד לדרוש אלהים (שם פסוק טו), שהוא ענין תפלה שמתפלל עליהם, והוא מלשון ונשאת תפלה (מ"ב יט ד), ואל תשא בעדם רנה ותפלה (ירמיה ז טז). "וריבכם", כפשוטו עניני המשפטים.

רמב"ן דברים א': י"ח

והטעם להזכיר זה כאן, כי בידוע שזה הענין עצת יתרו והוא אמר למשה (שמי י"ח: י"ט) היה אתה לעם מול האלהים שיתפלל עליהם בעת צרתם, ואמר לו והזהרת אתה את החוקים ואת התורות וגו', שילמדם הוא התורה, אך במשפט נתן לו עצה שימנה שופטים לסייעו, וכבר פרשתי שם (בפסוק כ). ולכן ספר בכאן, כי כאשר מינה שרי האלפים והמאות לא מינה אותם רק על המשפט, אבל הוא בעצמו ילמדם כל הדברים אשר יעשון על פי התורה, כי שמע לעצת חותנו ויעש כל אשר אמר. ולא הזכיר משה עצתו בכאן, ולא אמר דבר בשם יתרו אשר אמר. ונראה בעיני שלא רצה להזכירו במעמד כל ישראל, לענוותו. או שלא יהיה לכבוד לו שיזכיר לדור הזה כי אשה כושית לקח (במדבר יב א). ויתכן שהטעם, מפני שנמלך בשכינה ועל פי הגבורה נעשה הענין ההוא.

ר' יוסף אבן כספי שמות י"ח: א'

ואני אומר כי זאת הביאה מיתרו היה עתה בשנה ראשונה בחודש השני... ומה שכתוב שם ויאמר משה לחובב שהוא יתרו, וכל הספור דכתוב שם, הוא כי יתרו בא אליו שנית... ומה שהיה קשה אל החכם א"ע באמרו באלה הדברים ואומר אליכם בעת ההיא וכי, ידוע כי אמרנו העת ההיא וכן כל זמן ממנו כולל וממנו יותר מכולל, ויהיה טעם בעת ההיא באותו העת שישבו שם במדבר סיני, ויתכן שירמוז שם על הספור הכתוב בפרשת בהעלותך.

ר' יוסף אבן כספי דברים א': ט'

ואמר אלכם בעת ההיא - זה אמר אחר שיתרו יעצו על זה.

עקדת יצחק שמות שער מ"ג

(יא) אומרו עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך וגו', והלא אין עצה ואין תבונה ואין חכמה לנגד י"י, אם ירצה להיות עמו או לא, וכבר כתב החכם (בפרק ו' ממאמר ג' מספר המדות) שאין נועצים מהדברים אשר יעשו זולתם, כמו שיבוא אצל איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך וגו'. וגם מה שאמר (מכילתא שם) צא המלך בגבורה, היכן מצינו שנמלך. ומה טעם אומרו היה אתה לעם מול האלהים וגו' והזהרת אתה את החקים ואת התורות והודעת להם וגו', והלא הוא היה עושה בלי עצתו, כמו שאמר לו כי יבא אלי העם לדרוש אלהים, ואמר והודעתי

את חקי האלהים ואת תורותיו :

(יב) והיא גדולה בעיני, אומרו ואתה תחזה מכל העם וגוי' ושמתי עליהם וגוי'. המבלי אין תבונה במשה ועל הזקנים שעמו לדעת שאם ימנה שופטים רבים על העם שיקל מעליו. או המבלי אין אלהים קרובים אליו לצוותו על זה הוצרכו לעצה זו. ומי לא ידע שכאשר יבאו למנות השופטים שהוא ראוי שימנה היותר ראויים שבהם במעלותיהם חצוניות ופנימיות. סוף דבר, אם היה צורך בעצה, יראה חסרון בחק הנועצים ח"י, שלא באו מעצמן אל דבר נקל כזה. ואם היה להם מונעים הנה לא הורגש בעומק עצתו טעם חסרתם. ולא נודע על מה ועל מה נשתבחה העצה זו בתורה על אותו שיעור, וכמו שנאמר וישמע משה לקול חותנו ויעש כל אשר אמר ויבחר משה אנשי חיל וגוי'...

ולזה אין לנו אלא פשוטו של מקרא, כי הוא ואשתו של משה ובניו באו מיד אחר מלחמת עמלק, וביום בואו, או קרוב אליו הקריב עולה וזבחים לאלהים, דאלו אחר מתן תורה כתיב (שמות כ"ב) זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, וכבר נתחבט בזה הרמב"ן ז"ל. וממחרת זה היום ישב משה לשפוט את העם ויעמד העם על משה וגוי' :

אמנם סבת עמידת העם עליו מבקר עד ערב, וצורך העצה ההיא של יתרו, לדעתי היה להיות זה קודם מתן תורה, שעדין לא נתן להם סדר המשפטים אשר ישפטו בהם, שאם אמרו (סנהדרין נ"ו ע"ב) שבת ודינין במרה איפקוד, ודאי על דיני השבת עצמו אמרו, או קצת דינים חלקיים, שעליהם אמר והודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו, אבל דיני ממונות וחבלות בכלל אחר כך נתנו להם, שנאמר (שמות כ"א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניו וגוי', כל הפרשה כלה וכן בשאר פרשיות התורה. והנה לזה הוכרח משה רבינו בתחלת ענינו לשפוט את העם בכל עסקיהם, ובכל משאם וריבותם, כפי אומד דעתו ושקול סברתו, כמנהג קצת מלכים ושופטי ארץ, ולא היה רחוק בעיניו שישארו על כך, כיון שאפשר להם ליסד חקים ומשפטים כיתר העמים, עד שנתעורר על הצורך על ידי חמיו, כמו שיבא במה שאחר זה :

וזה היתה סבת כל הקושי וכל הכבדות הנמצא בענין ההוא וזה כי להיותו שופט משקול הדעת ומסברא, הנה לא היה יכול למנות דינים ושופטים תחתיו, כי לא יסמוך עליהם אם יכוונו אל היושר כמוהו, או אם יטו המשפט לדעת לסבה מן הסבות, או שמא לא יקבלום עליהם הכתות, כי ירצו ללכת אחרי בית דין יפה, ובזה היה הוטל עליו כל הטורח ההוא. והנה נוסף עליו כבדות אחר מזה הצד, והוא כי כאשר ישפוט השופט מדעת עצמו, כל אחת מהכתות תחשוב שמרצונו הוא מחייב ומזכה, לא מדרך החיוב, ולזה הכתות המתחייבות בדינו לא יקבלו בסבר פנים יפות, ויפקקו תמיד בדיניו, כההיא (דמציעא ס"ט ע"א) דאמר לו כל אבתראי קא אזיל מר, עד אמר (שם ע"ב) כגון דא צריך לאודועי. וכל זה מה שיחייב שיפליג השופט עמהם בהטעים להם דבריו, עד שיתיישבו על הנדון, וכולי האי ואולי, עד שיצא היום כולו או רובו בדינים מועטים, כי לשתי אלו הסבות יחוייב שיעמד העם על משה מבקר עד ערב. ולסלק כל זה הטורח היה מהסכמת העמים ליסד להם חקים ומשפטים, מטעם המלך וגדוליו ויועציו, אין רשות לדון בזולתם, כי מעתה אין לדיין רק לפרש להם על פי החק ההוא, ושוב אין עליו תרעומת. גם שיוכלו למנות כמה שופטים חכמים או הדיוטים בכל הכרכים והעיירות וערי הפרזות, כי נקל להם לשפוט על פי הדינים הנודעים...

ולחסיר הסבה מעקרא, אמר עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם וגוי', והכוונה שלא ישפוט אותם משקול דעתו וסברתו, כמו שהיה עושה להם עד הנה, אבל שישתף בדיניהם מצות הש"י וגזרתו, עד שהוא לא יהיה השופט להם, אבל המוליך דבריהם לפני הא-להים ומביא משפטם אליהם, וזה יהיה כשידרוש טרחם ומשאם, כי על כרחם יקבלו עליהם את דין שמים בלי ערעור ופקפוק...

וחתם עצתו באומרו אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלהים ויכלת עמוד וגם כל העם וגוי', ביאר כי עצתו זאת היא נכונה מאד, אבל שהיא תלוי במה שיצוה אותו הא-להים על אלו הדינים על האופן הנזכר. אמנם שאינו מסופק על צוואתו על זה, כי באמת הצווי ההוא הוא הכרחי אם רוצה בקיומם, כי בו ולא בזולת יוכל הוא לעמוד וגם כל

העם הזה על מקומו יבא בשלום :

וישמע משה לקול חותנו ויעש כל אשר אמר, שומע לעצה חכם (משלי י"ב), רצוני, חכם כמו הנותן אותה למה שנתיישבה בלבו והשתדל לקיימה. אמנם לא עשה כן מיד כמו שחשבו הראשונים, כי ראשונה קבלו את התורה, שאחר מתן תורה מיד נאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כאלו משיב על דברי יתרו שאמר איעצך ויהי א-להים עמך, וצוך א-להים ויכלת עמוד וגו'. ואחרי כן בחר אנשי חיל מכל ישראל ויתן אותם ראשים על העם שרי אלפים וגו'. ואמר שנמשך מסדור הדינין לפניהם מה שיעץ יתרו שהיו שופטים את העם בכל עת בנקל, שאם היה הדבר קשה יביאון אל משה, אמנם הדבר הקטן ישפטו הם מעצמם :

ואחר שעשה כן והוציא עצת יתרו אל הפועל מיד וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו. והוא היה מה שנוכר מהליכתו בפרשת בהעלותך. ופירוש הכתובים האלה על זה האופן נפלא מאד, ומסלק כל הבלבול. אשר נפל בשתי הפרשיות המספרות מעצתו של יתרו :

וזה מה שנתבאר תכלית הביאור בספור משנה תורה באומרו (דברים א') ה' א-להינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם, כי כל זה היה אחר מתן תורה, ונאמר שם ואומר אליכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם איכה אשא לבדי וגו' הבו לכם וגו' ואקח וגו' שמוע בין אחיכם וגו' לא תכירו פנים וגו' לא תגורו מפני איש כי המשפט לא-להים הוא. והוא ממש מה שאמר לו יתרו ויהי א-להים עמך וצוך אלהים ויכלת עמוד, כי מעתה לא תגורו מפני איש שיהא מפקפק ומערער. ואצוה את שופטיכם בעת ההיא את כל הדברים אשר תעשון, כמו שאמר יתרו והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, כי מעתה אין לכם לומר רק כך נצטוינו מפי הגבורה. ונסע מחורב וגו', ואז היה כשאמר ליתרו נוסעים אנחנו וגו', ואז הלך לו. והוא שנאמר בכאן ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל עד וישלח משה לחותנו וגו', ואז הלך לו. והוא שנאמר בכאן ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל עד וישלח משה לחותנו וגו', כי יספר אשר נעשה בסוף :

ולפי זה עולה הכל כהוגן, ונכתבו דברים כהויתן, כי הנה יתרו חותן משה ובניו ואשתו באו קודם מתן תורה, אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים, אשר בו קבלו את התורה, ומיד למחרת הקריב קרבנותיו נסתכל בענין המשפט, ונתן העצה הנכונה הזאת, ולא היה אפשר לשומה בפועל עד אחר מתן תורה, ומיד כשנעשתה עצתו הלך לו בשנה שנייה :

וכל טענות האומרים (זבחים קט"ז ע"א) שאחר מתן תורה בא, אין בהם ממש, אחר שבטלה הגדולה מכלן, והוא אומרו בכאן וישלח משה וגו', שדנין זמן שלוחו על כל הפרשה כלה, ואינו כן, כמו שביארנו היטב. והנה אם יקשה לבך על זה, תאמר איך יתכן שעל פי עצתו של יתרו נתנו הדינים לישראל, והלא התורה כלה כהוייתה קדמה לעולם תתקע"ד דורות (שבת פ"ח ע"ב), גם אתה אמור לו איך היה מינוי הדינין על ידו, והלא כך כתובה לפניו במרום. ועוד מה תאמר מדין בנות צלפחד (במדבר כ"ז). ואנשי פסח שני (שם ט') וכיוצא. אלא שכבר יש לנו תשובה נכונה על ידי זה מפי חז"ל שאמרו (סנהדרין ח' ע"א) על כל כדומה לו, ראויה פרשה זו ליכתב על ידי משה ככל התורה כלה, אלא שנאמרה על ידיהן, שמגלגלין זכות ע"י זכאי, וכן על זה האופן נתגלגלה חובה על ידי חייבים במקושש (במדבר ט"ו) ובמקלל (ויקרא כ"ד) והדומים. וכן זכה יתרו שנתיתרה פרשה זו בתורה על שמו. וכבר היה משה בלתי חושש לחסרונה, כמו שלא היה מקפיד על הדינים ההם, עד שבא לו הצורך אליהם, ובא יתרו והעירה על צרכה, וגם רוח המקום נוחה הימנו, כדי שירגישו תועלת החלק הזה מהמשפטים היותו א-להי, נוסף על שאר התועלות שיזכרו בפרשת משפטים (שער מ"ו) ב"ה. ומעתה הכל שריר וקיים :

אמנם הטענה הה' שעשה ממה שאמר במשנה תורה ואומר אליכם בעת ההיא וגו'. הנה יתבאר אחר זה שעם היות עצת יתרו ובואו קודם מתן תורה. הנה משה לא עשאה בפועל כי אם אחרי שקבלו התורה והמצות בסיני ולכן אין סתירה ממה שנאמר כאן למה שנאמר שם. וכלל הענין שיתרו בא מיד אחר מלחמת עמלק קודם מתן תורה ורא' את משה בהיותו שופט את העם והם נצבים עליו מן הבוקר עד הערב ויעצו במנוי השופטים אבל משה רבינו עם היות ששמע לקול חותנו ויעש ככל אשר אמר. הנה לא עשאו מיד אלא אחרי כן בעת נסעם מסיני כמו שיתבאר. אך התורה ראתה להשלים בזה פה ספור יתרו במה שאמר ויבחר משה וגו' וכן וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו לא שהלך קודם מת"ת אלא אחרי כן בזמן שהלך...

ואומר כי בהיות שיתרו בא קודם מתן תורה היה יושב משה לשפוט את העם מן הבקר עד הערב ולא היה ממנה אנשים אחרים לשופטם לפי שעדיין לא נתן להם תורה ונימוס שישפטו בו כי מה שניתן במרה מעיקרי הדינים למשה איפקוד ועדין לא צוהו השם שיתן הדינין ההם לישראל עד פרשת ואלה המשפטים כמו שביארתי. ומפני זה הוצרך משה רבינו בתחלת ענינו לשפוט את העם בעצמו לפי שאדם אין שידע עיקרי הדינין האלהיים לדון בהם עדין וגם לא רצה שישפטו את העם שופטיהם באומד הדעת וסברא לפי שידע שירבו הקטטוי בישראל ותמיד יערערו ויפקקו בדיניהם ויאמרו המתחייבים בדין הורוני מהיכן דנתוני וכן שמפני איבה ושנאה או לסיבות אחרות חייבו והצדיקו את בעלי דינם. ואם יבואו לפני שופטים אחרים דעות בני אדם וסברותיהם חלוקי' זה יחייב וזה יזכה וירבו התורות והמחלוקות ביניהם ובזה יבואו כלם למשה כי ירצה כל אחד ללכת אחרי ב"ד יפה ולשמוע הדין מפיו והדרה קושיא לדוכתה מהטורח והעמל למרע"ה במשפט העם. ומפני זה משה רבינו לדעתו שבעוד ימיו מעטי' יקבלו את התורה כמו שיעדו יתברך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה וצוהו יתברך המשפטים אשר ישים לפניכם היה דעתו שאז אחרי קבלו התורה והמשפטים בהיות לפניכם סדר ונימוס המשפטים כשולחן ערוך ימנה את השופטים לשפוט אותם לא באומד וסברא אלא ע"פ החוק והמשפטים שישים לפניכם מאת ה'.

אבל יתרו לא היה יודע מזה דבר וחשב שמה שהיה עושה משה לצורך שעה כן יהיה תמיד ולכן תפשו בזה ואמר לו נבול תבול ויעצו שימנה שופטים שישפטו כפי האומד כאשר היו נוהגים במדין וגם היום נוהגי' כן בכל ארצות הישמעלים ולזה צוהו שיבחר אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע ולא אמר שיהיו חכמים כי לא חשב שיהיה להם תורה שידינו בה. ומרע"ה כדי לכבד את חותנו ולהיות סוד ה' ליראיו לא הגיד לו ענין התורה שהיו עתידים לקבל ולא התוכח עמו על מנהגו בשופטים אם טוב ואם רע. אבל שמע דבריו והשיבו שכן יעשה. האמנם לא עשה הדבר מפני עצתו לפי שכל אשר יעצו היה בלב משה לעשותו אבל בזמן ובאופן הראוי ויתרו אכלה פגה העצה הזאת. הנה אם כן צדקו דברי יתרו כפי ההנהגה המדינית וצדק מעשה משה כפי הכוונה האלהית וצורך השעה. ומפני זה בספור משנה תורה יחס משה מנוי השופטים לעצמו ולא לעצת יתרו ואמר שעשהו אחרי מתן תורה כי כן היה האמת עם היות העצה קודם אליה וזה הוא שנאמר שם ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה וגו' ואומר אליכם בעת ההוא לאמר לא אוכל וגו' לפי שאז מנה השופטים לא קודם מתן תורה ולכן נאמר כאן וישמע משה לקול חותנו ויעש ככל אשר אמר רוצה לומר ששמע דבריו ועשה הדבר מסכים לעצתו. אבל לא בזמן העצה. וגם בדבריו שינה משה מה שעשה מעצת יתרו כמו שאבאר. וכבר זכרתי שעם היות שנאמר כן ויעש ככל אשר אמר וכן וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו שנכתב כאן להשלים ספורו עם היות שהיה זה בשנה השנית. והותרה בזה השאלה הה'.

אברבנאל דברים א'

וזהו שאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם, לדעתי הוא כמו שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק על האדמה אשר נשבעתי לאבותיו...

והנה אמר חכמים לשפוט בין איש ובין רעהו ולתקן עניניהם ביניהם נגד מה שאמר טרחכם. ואמר ונבונים על מנהיגי העם בדרכים במסעיהם ובתחנותם ובכל מקומות מושבותיהם ובתקון צרכיהם שזה בלי ספק מן פועל התכונה והצדק והשכל המעשי. ואמר וידועים לשבטיכם על שרי הצבא במלחמות שצריך שיהיו ניכרים וידועים לשבטים באופן שהממונים תחתיהם אליהם יפנו.

Modern Texts

מעשי ה' מעשי תורה פרק ה'

.. עכ"ל מהרי"א [ר"י אברבנאל]. ובאמת לדעתי הדברים הללו נאמרים בפה ונכתבים ביד מלאכותית, אבל לא בהסכמת העיון השכלי. וזה אם מצד הענין הזה בעצמו שלא יתכן היות הדברים כן, ואם מצד הכתובים. שאם מצד הענין, הרי לפי דבריו היה משה בעיני יתרו פרא אדם עד שחשב שכן יתמיד ושהוצרך לעצתו ואמר לו איעצך. ואם מצד הכתוב, שאם הכתוב היה אומר ויאמר משה לחותנו כן אעשה, היה אפשר לומר שאמר לו כן דרך כבוד כמו שכתב מהרי"א, עם היות שלא יאות לומר שמשה אדוננו היה גונב דעתו. בשגם נודה לדבריו בזה, עם כל זה א"א לומר כן, כי התורה היא המעידה שמשה שמע לקול חותנו, ואין כאן סיפור דברי משה כלל.

והראיה שהביא לדבריו שבפרשת דברים לא יחס הענין ליתרו רק לעצמו, באמת אינה ראייה כלל, ששם בפי דברים לא יספר רק מה שהוא עשה להם, אבל העצה שנתן לו יתרו בינו לבין עצמו אין שם מקום שיאמר אותה לדורות ההם שעשה כן על פי עצת יתרו או שהיה על פי עצתו. וכך תמצא שנאמר שם בפי דברים ואומר אליכם באתם עד הרי האמורי וגו' עלה רש, ואין ספק שלא אמר הדברים ההם רק על פי ה', ועם כל זה לא סיפר שם שמה שאמר להם עלה רש שכן אמר לו הש"י, רק אמר בשם עצמו...

ועתה אבאר לך שלא היה שום שינוי וחלוף ולא עשה משה רק כפי עצת חותנו, כי אנשי חיל יאמר גם כן על החכם, כמו שנאמר ברות אשת חיל את, וכך אשת חיל עטרת בעלה, ואשת חיל מי ימצא, ורבות בנות עשו חיל שאמר כן על החכמות. כמו כן אמר פה יתרו שישראל יבקשו כל החכמים שביניהם ומשה יבחר מהם, כמו שפרש"י, ברוח הקדש אותם שהם יראי א-להים, וזה אומרו ואתה תחזה מכל העם ר"ל שכל העם יבקשו החכמים שבהם, ואתה תחזה שיהיו חכמים ויראי ה' ושונאי בצע וכו'. ועל כן בסיפור המעשה נאמר ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל, ר"ל שבחר אנשי חיל מכל אותם שבחרו ישראל, ובפי דברים ביאר הענין ששאל מישראל שיבחרו חכמים דהיינו אנשי חיל. ותכף שנתן יתרו העצה מינה אותם, כמו שנאמר ויבחר משה וגו' ואח"כ נאמר וישלח משה את חותנו.

ובפי דברים שהביא מנוי השופטים שמהרי"א ז"ל הביא ראייה לדבריו מזה שהיה אחר נתינת התורה, אמת שאין משם ראייה לו. ואדרבה יש לשאל שסיפור מנוי השופטים לא היה מקומו בפרשת דברים מאחר שכל כוונת משה היתה להוכיח את ישראל מה תוכחה היה להם מינוי השופטים? אמנם כבר נתבאר שהקדים בפי דברים ענין מנוי השופטים לסיפורו שבאו כלם בערבוביא ואמרו נשלחה אנשים כמו שנאמר ותקרבון אלי כלכם, כי זאת היתה ודאי תוכחה, כאלו יאמר להם אם הייתי אני מנהיג ושופט לבדי לא היה לתימה שבאתם כלכם אלי בערבוביא לשאל שליחות המרגלים. אמנם אחרי שהיו לכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרות ושתבואו בערבוביא כעם אשר אין להם קצין שוטר ומושל, זה ודאי יורה על קשיות עורף. ואחרי שענין מנוי השופטים לא בא שם רק להגדיל מרדם שנקרבו כלם לשאל שליחות המרגלי, אם כן אין משם ראייה שהיה המנוי אז אחר מ"ת.

והדבר מבואר שתכף אחר עצת יתרו היה המנוי כמו שנתבאר בכתוב שאמר ויבחר משה וגו', ואח"כ אמר וישלח את חותנו בזה.

מלבי"ם שמות י"ח:כ"ד

וישמע משה לקול חותנו. הנה במשנה תורה מבואר שלא בחר את השופטים תיכף רק בשנה שניה כשרצו ליסע ממדבר סיני לא"י, ולמ"ד שיתרו בא קודם מתן תורה, שכן מורה פשטות הכתובים, איך אמר ששמע לקול חותנו. אמנם כבר בארתי (שמות ג יח), שיש הבדל בין שמיעה בקול ובין שמיעה לקול, ששמיעה בקול מורה שקבל דבריו, ושמיעה לקול מורה ששם לב אל דבריו ושקל אותם בפלס שכלו, ולכן אמר ויעש כל אשר אמר, שאם היה אומר וישמע בקול לא היה צ"ל שעשה ככל אשר אמר, אבל ממ"ש ששמע לקול שהוא שנתן לב לדבריו לא נודע עדיין שעשה כדבריו, ופי' שעשה שם לב לדבריו, אבל לא יכול לעשות כן, כי עדיין לא ניתן להם פרשת משפטים ומשה לא רצה שישפטו לפי סברא ואומדן דעת, רק אח"כ שכבר למד להם פרשת משפטים אז עשה ככל דבריו.

מלבי"ם דברים א':י"ב

איכה אשא לבדי, ר"ל כי בפרשת יתרו באר שמשה א"ל ליתרו שהעם נצבים עליו אם לדרוש אלהים שכולל דעת העתידות שיתפלל בעדם כמ"ש, וזה קרא טרחם שכבר בארתי (ישעיה א) שטורח מציין כל מיני טרחא עיי"ש, עוד היה מוטל עליו למלאות צרכיהם במדבר לחם ומים ובשר שזה קורא משא כמ"ש כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק, דברי ריבות ומשפטים בין אדם לחברו שעז"א וריבכם, ומבואר בפי' יתרו שיתרו לא הקפיד רק על המשפטים, אבל על טרחם ומשאם הסכים שישארו תחת יד משה עיי"ש, ועז"א איכה אשא לבדי טרחם ומשאם וריבכם, היינו שלשה אלה (ביחוד) [ביחד], וצריך עכ"פ למנות שופטים שישפטו בדברי ריבות [ותמצא שאח"כ ששאלו בשר פרק מעליו גם משאם ובחר שבעים זקנים שאמר עליהם ונשאו אתך במשא העם].

הואיל משה דברים א':ט'

ולפי דעת האומר ביאת יתרו ועצתו קודם מתן תורה, המתין משה לעשות כעצתו עד ששמע מפי הא-ל כל המשפטים והחקים והתורות בהר סיני ובאהל מועד פן יתנגד אחד מהם לעצת יתרו, וזו כונת וצוך א-להים שיתרו אומר לו; אבל כשחדל ה' מצוותו, וב"י היו מוכנים להכנס במדבר הגדול שבדאי תקצר רוחם במהלכם בו ויתרעמו עליו, אז דבר להם כזאת, ומנה עליהם שופטים ושוטרים, ומה שכתוב בפי' יתרו וישמע משה לקול חותנו וגו', אין צורך לומר שעשה מיד רק לאחר זמן.